

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
(повне найменування закладу вищої освіти)

факультет іноземних мов
(назва інституту/факультету)

Кафедра германського, загального і порівняльного мовознавства
(назва кафедри)

СИЛАБУС
вибіркової навчальної дисципліни

ЛЕКСИКА В СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Освітньо-наукова програма «Германські мови»

Спеціальність 035 Філологія

Галузь знань 03 Гуманітарні науки

Рівень вищої освіти третій (доктор філософії), факультет іноземних мов

Мова навчання українська

Розробники: Кійко С.В., завідувач кафедри германського, загального і порівняльного мовознавства факультету іноземних мов, доктор філологічних наук, професор

Профайл викладача

http://deutsch.chnu.edu.ua/?page_id=8

Контактний тел.

+38 066 72 88 077

E-mail:

s.kiyko@chnu.edu.ua

Сторінка курсу в Moodle

<https://moodle.chnu.edu.ua/course/view.php?id=2002>

Консультації

Очні консультації: вівторок, 14.00-15.00

Онлайн-консультації: за попередньою домовленістю

1. Анотація дисципліни. Навчальна дисципліна „Лексика в сучасних лінгвістичних дослідженнях” є вибірковою дисципліною у структурі професійної підготовки здобувачів третього рівня вищої освіти, що покликана ознайомити аспірантів із закономірностями розвитку та принципами дослідження лексики сучасних германських мов.

2. Мета навчальної дисципліни: сформувати в аспірантів систематизовані наукові знання про традиційні й нові підходи щодо класифікації та кваліфікації різних лексичних явищ; уміння і навички використовувати в майбутній професійній діяльності лексичні та засоби з урахуванням їх семантики, джерела походження, стилістичних властивостей.

3. Завдання – ознайомити аспірантів з широким термінологічним апаратом дисципліни, основними методами і прийомами аналізу лексики германських мов, поглибити вміння аналізу, синтезу, індукції та дедукції, навчити збирати й аналізувати, систематизувати, інтерпретувати явища лексичного рівня германських мов, виробити навички самостійних спостережень над мовними фактами, їх аналізу та класифікації, розуміння законів їх розвитку і функціонування в мові, навиків типології словників, знання базових словників, а також ідей мовознавців, які долучалися до параметризації словникового фонду германських мов.

4. Пререквізити. «Загальне мовознавство», «Лексикологія англійської мови», «Лексикологія німецької мови».

5. Результати навчання. Згідно з вимогами ОПП авпіранти повинні знати:

- теоретичні принципи лексикології сучасних германських мов;
- семантичну структуру слова, його словотвірний потенціал, природу парадигматичних і синтагматичних зв'язків;
- типи системного групування лексики, диференціацію лексики германських мов за різними ознаками;
- особливості територіальної диференціації словникового складу германських мов, основні діалекти, їхні особливості та тенденції розвитку;
- шляхи розвитку і поповнення словникового складу германських мов (запозичення, морфологічна і внутрішня деривація);
- основи лексикографії, структурні компоненти словника, класифікацію та принципи укладання словників

вміти:

- використовувати інформаційні й комунікаційні технології для вирішення складних спеціалізованих завдань дослідження лексичного складу германських мов;
- збирати, аналізувати, систематизувати й інтерпретувати факти мови й мовлення й використовувати їх для розв'язання складних задач і проблем у спеціалізованих сферах професійної діяльності;
- знаходити і аналізувати вияви системних явищ у лексиці та фразеології германських мов;
- з'ясовувати джерела походження лексичних одиниць за характерними фонетичними та морфологічними ознаками;
- визначати стильову приналежність і емоційно-експресивне забарвлення слів та способи його вираження;
- визначати семантичні процеси у слові та характер мотивації значення;
- досліджувати словниковий склад мови в різних аспектах: історичному, семантичному, стилістичному, функціональному, етимологічному, соціолінгвістичному та ін.
- добре орієнтуватися в сучасних лексикографічних та фразеографічних джерелах і використовувати їх у практичній діяльності;

3. Опис навчальної дисципліни

3.1. Загальна інформація

Назва навчальної дисципліни: Лексика в сучасних лінгвістичних дослідженнях												
Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість			Кількість годин						Вид підсумкового контролю
			кредитів	годин	змістових модулів	лекції	практичні	семінарські	лабораторні	самостійна робота	індивідуальні завдання	
Денна	1	2	5	120	2	15		5		100		залік

3.2. Дидактична карта навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	разом	у тому числі					разом	у тому числі				
		л	с	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Теми лекційних занять	Змістовий модуль 1 «Аспекти лексикологічних досліджень»											
Тема 1. Аспекти лексикологічних досліджень. Загальна (універсальна) і конкретна (національна), історична (діахронна) та описова (синхронна), прикладна лексикологія. Семасіологія, ономасіологія, етимологія, ономастика, фразеологія, лексикографія. Тенденції розвитку сучасної лексикології, огляд основних праць.	12	2	1			9						
Тема 2. Слово як мовна одиниця. Визначення слова: різні підходи і критерії. Значення слова. Лексичне і граматичне значення. Співвідношення форми і змісту в слові. Мотивованість і немотивованість слова і значення. Внутрішня форма слова, її види.	12	2	1			9						
Тема 3. Семантична структура слова. Компонентний аналіз слова. Різновиди сем. Багатозначність слова (полісемія). Семантична структура полісемічного слова. Ієрархія значень і типи багатозначності (радіальна, ланцюжкова, радіально-ланцюжкова).	12	2	1			9						
Тема 4. Метафора як спосіб семантичної деривації. Узуальні й оказіональні метафоричні перенесення. Метонімія як спосіб семантичної деривації. Продуктивні моделі метонімічних пере-	12	1				11						

несень. Смыслові відношення між лексико-семантичними варіантами багатозначного слова.													
Тема 5. Явища омонімії і паронімії в германських мовах. Типологія омонімів (омофонемі, оморфемі, оодеривати, оомолекси, оомофраземі, ооморечення). Джерела лексичних омонімів і паронімів. Проблема розмежування омонімії й полісемії. Стилїстичне використання омонімів у мовленні (гра слів, каламбур). Словники омонімів	12	1				11							
Разом за ЗМ 1	60	8	3			49							
Теми лекційних занять	Змістовий модуль 2 «Синтагматика і парадигматика. Семантична еволюція слів»												
Тема 6. Лексична парадигматика. Поняття про семантичне поле і лексико-семантичну групу. Відношення між їх членами: синонімія, гіпонімія, антонімія і конверсія.	12	2	1			9							
Тема 7. Лексична синтагматика. Закон семантичної узгодженості слів. Граматична, семантична і лексична сполучуваність. Поняття про валентність слова. Словники сполучуваності, валентностей, асоціативні. Соціолінгвістичний аспект лексики	12	1	1			10							
Тема 8. Прошарки лексики германських мов з погляду її походження. Етимологічні словники германських мов. Лексичні запозичення, їх класифікація за походженням (джерелами) і тематичними групами. Екзотизми й варваризми. Калькування й кальки. Типи лексичних кальок. Інтернаціональна лексика. Запозичена лексика в словниках іншомовних слів	12	1				11							
Тема 9. Соціальна й територіальна диференціація лексики германських мов. Лексика загальнонародна й лексика обмеженого вжитку. Науково-технічна й професійна термінологія. Специфіка терміна, джерела термінотворення. Словники термінів. Професіоналізми, жаргонна лексика, арго. Діалектизми (фонетичні, морфологічні, словотворчі, лексичні, синтаксичні), види лексич-	12	1				11							

них діалектизмів. Функції в тексті. Словники діалектної та жаргонної лексики											
Тема 10. Динамічні потенції лексико-семантичної системи мови. Активна й пасивна лексика. Застаріла лексика: історизми (матеріальні архаїзми) й архаїзми (стилістичні архаїзми). Неологізми, їх різновиди і шляхи появи в мові. Оказіональні й потенційні слова. Словники нових слів і значень. Словники архаїзмів (історичні). Стилістична диференціація лексики. Система стилістичних поміток у тлумачних словниках германських мов	12	2				10					
Разом за ЗМ 2	60	7	2			51					
Усього годин	120	15	5			100					

3.2.1. Темі семінарських занять

№	Назва теми
1	1. Лексикологія як лінгвістична дисципліна, предмет і завдання лексикології. Загальна (універсальна) і конкретна (національна), історична (діахронна) та описова (синхронна), прикладна лексикологія. Аспекти лексикологічних досліджень. Семасіологія, ономасіологія, етимологія, ономастика, фразеологія, лексикографія як розділи лексикології. Зв'язок з іншими дисциплінами.
2	Слово як одиниця лексичного рівня мови. Слово – знакова одиниця. Семантична структура слова. Компонентний аналіз слова. Лексичне значення слова. Лексичне і граматичне значення.
3	Синонімія як фундаментальний тип відношень мовних одиниць. Лексичні синоніми. Визначення синонімів. Функції синонімів. Джерела поповнення синонімних рядів. Типологія синонімів. Повна і неповна (ідеографічна) синонімія. Синонімний ряд і його домінанта. Стилістичне використання синонімів. Словники синонімів української мови. Антонімія. Мовні типи антонімів. Лексичні антоніми, їх визначення. Логічна та лінгвістична основа антонімів. Структурні й семантичні типи антонімів. Контекстуальні антоніми. Стилістичні прийоми, побудовані на антонімії. Словники антонімів української мови.
4	Лексичні запозичення в германських мовах. Фонетичні, граматичні і лексичні закономірності, що супроводжують освоєння запозичених слів (фонетико-морфологічна адаптація). Семантичні процеси при запозиченні слів. Класифікація запозичень за походженням (джерелами) і тематичними групами. Екзотизми й варваризми. Калькування й кальки. Типи лексичних кальок. Інтернаціональна лексика. Запозичена лексика в тлумачних словниках і словниках іншомовних слів.
5	Соціальна й територіальна диференціація лексики української мови. Лексика загальнонародна й лексика обмеженого вжитку. Науково-технічна й професійна термінологія. Специфіка терміна. Джерела термінотворення у германських мовах. Поняття про термінологізацію загальнонародної лексики й детермінологізацію терміна. Словники термінів.
6	Активна й пасивна лексика. Застаріла лексика: історизми (матеріальні архаїзми) й архаїзми (стилістичні архаїзми). Неологізми, їх різновиди і шляхи появи в мові. Оказіональні й потенційні слова. Словники нових слів і значень. Словники архаїзмів (історичні). Стилістична диференціація лексики. Лексика стилістично нейтральна (міжстильова) і стилістично забарвлена. Розмовна лексика, її види. Книжна лексика,

	її види.
7	Лексикографія як прикладна наукова дисципліна. Основні поняття лексикографії. Типологія словникової продукції. Структура словникової статті у тлумачних словниках.

3.2.2. Тематика індивідуальних завдань

№	Назва теми
1.	Територіальна диференціація словникового складу німецької мови. Основні діалекти, їхні особливості та тенденції розвитку.
2.	Етнічні варіанти німецької мови: особливості німецької, австрійської та швейцарської.
3.	Багатозначність слова (полісемія). Різновиди полісемічних рядів (радіальна, ланцюжкова, радіально-ланцюжкова). Механізми утворення полісемічного ряду. Тлумачні словники.
4.	Морфологічна структура слова в германських мовах. Морфологічний аналіз слова. Типи морфем: корінь, префікс, суфікс, флексія. Аломорфи.
5.	Лексичні шари германської лексики з погляду її походження. Споконвічно англійські і німецькі слова (індоєвропейські, прагерманські) і власне англійські та германські. Етимологічні словники германських мов.
6.	Іншомовні запозичення як шлях розвитку словникового складу германських мов.
7.	Енциклопедичні й лінгвістичні словники. Типи лінгвістичних словників. Тлумачні словники германських мов.

3.2.3. Самостійна робота

№	Назва теми
1.	Явище омонімії. Омоніми на різних мовних рівнях. Лексична омонімія в германських мовах. Типи лексичних омонімів: повні й неповні (часткові). Різновиди часткових омонімів (омофони, омографи, омоформи). Джерела лексичних омонімів. Проблема розмежування омонімії й полісемії. Стилістичне використання омонімів у мовленні. Словники омонімів.
2.	Пароніми в англійській і німецькій мовах. Пароніми на різних мовних рівнях. Типологія лексичних паронімів. Вузьке і широке трактування паронімії. Семантичні та структурні типи паронімів. Стилістичне використання паронімів. Словники паронімів.
3.	Професіоналізми, відмінності їх від термінів. Жаргонна лексика. Арго. Використання жаргонної та арготичної лексики в літературній мові.
4.	Діалектизми (фонетичні, морфологічні, словотворчі, лексичні, синтаксичні), види лексичних діалектизмів (лексичні, етнографічні, семантичні). Функції в тексті. Словники діалектної та жаргонної лексики.
5.	Фразеологія як лінгвістична дисципліна. Предмет вивчення фразеології. Поняття фразеологічної одиниці. Питання про обсяг фразеології і типи її одиниць. Фразеологічна парадигматика: фразеологічні синоніми, антоніми. Фразеологічна багатозначність. Фразеологічні омоніми.
6.	Типологія фразеологічних одиниць. Фразеологія германських мов з погляду її походження (старогрецькі, романські, біблейські, авторські фразеологізми). Стилістична диференціація фразеологізмів. Структурні типи фразеологізмів. Фразеологічні словники германських мов.
7.	З історії лексикографії германських мов. Найдавніші словники германських. Лексикографія англійської і німецької мов у XIX–XX ст. Сучасний стан лексикографії. Огляд базових лексикографічних праць.

4. Система контролю та оцінювання

Види та форми контролю. *Поточний контроль* успішності студентів здійснюється упродовж семестру у формі фронтального та індивідуального опитування, написанні тестів та проведенні колоквиумів. *Підсумковий контроль* – складання іспиту, проводиться в усній

формі відповідей на теоретичні питання з лексикології, виконання практичних завдань та тезового викладу основних положень реферату з самостійної роботи.

Засоби оцінювання. Засоби діагностики успішності навчання студентів з навчальної дисципліни «Лексикологія» охоплюють: фронтальне та індивідуальне аудиторне опитування на семінарських заняттях; написання модульних контрольних робіт (тестів); проведення колоквиумів для перевірки завдань самостійного опрацювання.

Критерії оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни. Контрольні заходи включають поточний, рубіжний (модульний) та підсумковий (модуль-контроль) контроль знань студента. Загальна кількість балів, яку студент може отримати у процесі вивчення дисципліни протягом семестру, становить 100 балів, з яких 60 балів студент набирає за поточні види контролю (по 30 балів за кожен модуль) і 40 балів – у процесі підсумкового виду контролю (іспиту). Відповідно до вимог Болонської угоди проводиться місцева (національна) шкала визначення оцінок і шкала ЄКТС.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
	Оцінка (бали)	Пояснення за розширеною шкалою
Відмінно	A (90-100)	відмінно
Добре	B (80-89)	дуже добре
	C (70-79)	добре
Задовільно	D (60-69)	задовільно
	E (50-59)	достатньо
Незадовільно	FX (35-49)	(незадовільно) з можливістю повторного складання
	F (1-34)	(незадовільно) з обов'язковим повторним курсом

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне оцінювання (аудиторна та самостійна робота)										Кількість балів (іспит)	Сумарна к-ть балів
Змістовий модуль 1					Змістовий модуль 2						
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	40	100

5. Рекомендована література

5.1. Базова (основна)

1. Білоус О.М. Порівняльна лексикологія: Навчальний посібник. Кіровоград, РВВ КДПУ імені Володимира Винниченка, 2013. 244 с.
2. Гінка Б.І. Лексикологія німецької мови. Лекції та семінари: Навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2010. 416 с.
3. Паславська А. Й. Практикум з лексикології німецької мови: навчальний посібник. Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 132 с.
4. Hart V. Einführung in die Lexikologie. Darmstadt: WBG, 2015. 164 S.
5. Kiyko S., Kiyko Y. Grundriss der deutschen Lexikologie. Чернівці: ЧНУ, 2014. 96 S.

5.2. Допоміжна

6. Алефиренко Н.Ф. "Живое" слово: Проблемы функциональной лексикологии. М.: URSS, 2009. 344 с.
7. Амосова Н.Н. Этимологические основы словарного состава современного английского языка. М.: URSS, 2015. 220 с.
8. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка. М.: URSS, 2014. 376 с.
9. Бабич Г.Н. Лексикология английского языка. Изд. 9. М.: URSS, 2019. 200 с.
10. Гвишиани Н.Б. Современный английский язык: лексикология. Изд. 3. М.: URSS, 2016. 273 с.

11. Демська О. Вступ до лексикографії. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 266 с.
12. Дронов П.С. Общая лексикология. М.: URSS, 2015. 224 с.
13. Катермина В.В. Лексикология английского языка: практикум. Изд. 3. М.: URSS, 2018. 120 с.
14. Кійко С.В. Омонімія в мові і мовленні [монографія]. Чернівці: Родовід, 2014. 544 с.
15. Кійко С.В. Німецько-українська міжмовна омонімія [монографія]. Чернівці: Родовід, 2014. 434 с.
16. Король А.А. Порівняльна лексикологія німецької та української мов: практикум = Vergleichende Lexikologie der deutschen und ukrainischen Sprachen: Praktikum / навчально-методичний посібник для студ. ф-ту іноземних мов . Чернівці: Книги XXI, 2012. 80 с.
17. Лаврова Н.А. A Coursebook on English Lexicology: Английская лексикология. Изд. 2. М.: URSS. 168 с.
18. Никитин М.В. Основы лингвистической теории значения. М.: URSS, 2009. 168 с.
19. Ольховская А.И. Полисемия как проблема общей и словарной лексикологии. М.: URSS, 2015. 456 с.
20. Прохорова Н.М. Английская лексикология. English Lexicology. М.: URSS, 2012. 240 с.
21. Раєвська Н. М. Лексикологія англійської мови: Підручник. 5-е вид, випр. і доп. К.: Вища шк., 2001. 336 с.
22. Селиванова Е.А. Когнитивная ономазиология. К.: Изд-во Украинского Фитосоциоцентра, 2000. 248 с.
23. Сороколетов Ф.П. Избранные труды по лингвистике. Лексикология. Диалектология. М.: URSS, 2011. 477 с.
24. Стернин И.А., Чубур Т.А. Контрастивная лексикология и лексикография. М.: URSS, 2006. 344 с.
25. Улуханов И.С. Словообразование. Морфонология. Лексикология. М.: URSS, 2011. 600 с.
26. English Lexicology: Seminars / Сост. И.Г. Аникеевко, Л.Ф. Бойцан. К.: Ленвит, 2006.
27. Jackson H., Amvela E. Zé. Words, Meaning and Vocabulary. 2nd ed. London / New York : Continuum, 2007. 260 p.
28. Grabarek J. Zur Geschichte der deutschen Sprache im 20. Jahrhundert. Frankfurt am M.: Lang-Ed., 2013. 359 S.
29. Römer Ch., Matzke B. Der deutsche Wortschatz. Struktur, Regeln und Merkmale. Tübingen: Narr 2010.
30. Schlaefter M. Lexikologie und Lexikographie: eine Einführung am Beispiel deutscher Wörterbücher. 2. Aufl. Berlin: Schmidt, 2008. 199 S.
31. Stepanova M., Cernyseva I. Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache. Moskva: Academia, 2003. 326 S.
32. Stubbs M. Words and Phrases: Corpus Studies of Lexical Semantics. Oxford: Blackwell Publishing, 2001. 288 p.
33. Wanzeck Ch. Lexikologie. Beschreibung von Wort und Wortschatz des Deutschen. Vandenhoeck & Ruprecht, 2010.

6. Інформаційні ресурси

<http://www.personal.uni-jena.de/~xcr/v2/?Seite=77>

<http://lexikologie.perce.de/>

<http://www.personal.uni-jena.de/~x8wisu/dialektforschung/>